

«ԱՇԽԱՐՀԻ ՑՈԹ ՀՐԱՇԱԼԻՔՆԵՐԸ»

Կամսար ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

Ինչպես հայտնի է Միջեւկրածովային Երկրները աշխարհին տվել են թե՝ նյուրական, և թե հոգեւ մշակույրի հոյակապ զանձեր: Այստեղ են ստեղծվել ճարտարապետուրյան և ժանդակագործուրյան այն անկրկնելի գործերը, որոնք մարդկային կուլտուրայի զանձարանը մտան «աշխարհի յոր հրաշալիքներ» անվան տակ:

Քանի որ այս անվանումը գալիս է Հին աշխարհից, ապա հանախ գործածական է նաև «Հին աշխարհի յոր հրաշալիք» արտահայտուրյունը: Հեռում այսպես էին անվանում ճարտարապետական և ժանդակագործական արվեստի յոր վեհասահնչ ու փառաբնված կորողները՝ Քենսի բուրգը և Ալեքսանդրիայի փառոսը Եգիպտոսում, Շամիրամ քագունու կախված այգիները Բարելունում, Հռոդոսի Մեծ արձանը համանուն կղզում, Մավզու քազավորի դամբարանը Հայիկանասում, Զեսի արձանը Օլիմպիոսում և Արտեմիդայի (Դիանայի) տաճարը Եփեսոսում:

Բայց մի՛ք Հին աշխարհում բացի նրանք յոր հրաշալիքներից չեն եղել հոյակապ այլ կորողներ: Ինարկե եղել են: Եվ ոչ պակաս համբավարեր: Ռուեմն ինչո՞ւ յոր: Բանք նրանուն է, որ «յոր» թիվը հնում դիտվել է որպես խորհրդավոր ու սրբազն թիվ: Այդ գործում ոռշակի դեր են խաղացել բնուրյան մի շարք Երևոյթներ: Այսպես, լուսնի ամեն փուլը տեսում է յոր օր, որը և լնկած է մեր շաբարված հիմքում: Բացի դրանից, հին ժողովուրդները կարծում էին, թե տիեզերի կենարոնում գտնվում է մեր Երկիրը, իսկ Երևանային մնացած յոր* մարմինները՝ Մեւկուրի, Վեներա, Մարս, Յու-

* Այն ժամանակ դեռ հայտնի չէին նեպոտը և Պլուտոն մոլորակները:

պիտեր, Սատուն, Լուին և Արե, շրջապատում են երան:

Եվ որովհետև երանցից յուրաքանչյուրն ուներ իր երկինքը, պարզ է, որ ամենարարձեր համարվում էր աստվածայինք, երեւայինք: Այստեղից էլ «յորեւորդ Երկրնեում լինել» արտահայտուրյունը, որը նշանակում է երշանկուրյան գագարնակետին լինել: Երկնային մարմիններից ամեն մեկը եղանակորում էր շաբարված մի օրը: Երանց նվիրված էին համապատասխան տաճարներ:

Իմաստուններից նույնպես ընտրել էին յորը՝ Սոլոն, Թաղես, Պիտակոս, Քիլոն, Էղերուդ և Պերիանդ, որոնց հին հույնները վերագրում էին կենցաղային իմաստուրյան զանազան ասացվածքներ, ինչպես օրինակ՝ յոր աղբյուրից ջուր բերել, յորն օր ու գիշեր հարսանիք անել, յորը սարի ետևում գտնվել, յորը որդու սեղան նստել և այլ:

Ինքնին հասկանալի է, որ հրաշալիքները բվելիս, երբ պետք է ընտրվեին առավել երևելինները, չեր կարող անտեսվել «յոր» թիվը:

Կովտուրայի գլուխգործոցները ստեղծվել են շատ քանի գնով, աներեակայելի ծանր և հյուծիչ աշխատանքով: Երանցից ամեն մեկը մարդկուրյան կուլտուրայի պատմուրյան մի խտացրած դրվագ է:

Մեծ է այդ հրաշալիքների հետ ծանոթանալու բարոյա-դաստիարակչական նշանակուրյունը: Երանք հարսացնում են մարդու հոգեւոր աշխարհը, բարձրացնում երանցին կատարելական նաշակը:

Այդ հրաշալիքների հետ ծանոթանալով մենք յուրատեսակ մի նախապարհուրդուրյուն ենք կատարում դեպի Հին աշխարհ:

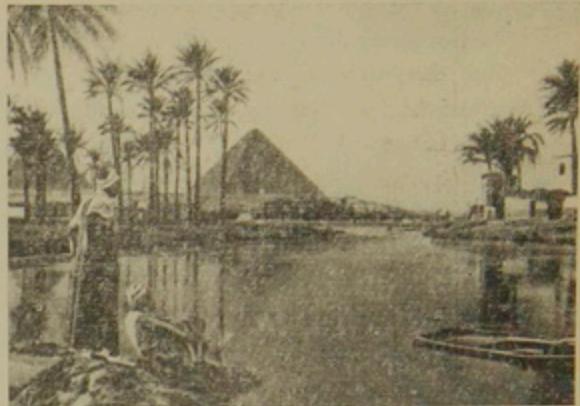
Բուրգը գտնվում է Կահիրե քաղաքից ոչ
հեռու՝ Գիզայում: Կառուցվել է մեզանից
մոտ հիսուն դար առաջ՝ հին եգիպտացիների
կողմից: Եգիպտական հուշարձանները աշխի
և բնկնում իրենց գեղեցկուրյամբ ու վե-
հուրյամբ: Այդ սբանչելի կորողներն են
Լիմ ծառայել՝ եգիպտոսին էլ Հնդկաստանի
նման «հրաշալիքների երկիր» անվանելու:
Ասկայն դրանց մեջ առանձնակի տեղ են
գրափում բուրգերը, որոնք այնքան տիպա-
կան են եգիպտոսի համար, որ հաճախ ճր-
ռամ «Բուրգերի երկիր» են անվանում: Այս-
ուեղի, իհարկե, շպետ է պատկերացնել Եր-
կրաշափական բուրգ, այլ քառանիստ և հե-
տրգինտե բարակող բարձր քարե շինուրյուն,
որը հին եգիպտոսում փառավոնները կա-
ռուցում էին իրենց դամբարանի համար:

Բուրգերից երեք գտնվում են Գիզայում՝
Նեղոսի ձախ ափին, պատմական Մեմֆիս
քաղաքի մոտ և հայտնի են «Գիզայի բուր-
գեր» անունով:

Գիզայի բուրգերը կառուցված են հին
կայսրուրյան շառուղ դինաստիայի փարա-
վոնների կողմից: Մեծ բուրգը կառուցել է
Քենփու (Քուփու) փարավոնը, Երկրորդ՝
Քեֆրեն (Խաֆրա) փարավոնը, իսկ Երրո-
րդ՝ Միկերենի (Մենկառու) փարավոնը:

Քենփու, Քեֆրեն, Միկերեն անունները
տրված են Հերոդոտի կողմից, իսկ փակա-
գծերի մեջ առնվածները հին եգիպտական
անվանումներն են: Ի դեպ, Քենփու բուրգը
հին եգիպտացիները անվանել են Ախեր Քու-
փու, որը նշանակում է Քուփուի հունիքն: Քու-
լոր բուրգերն էլ կառուցվել են ուրիշներուն:
Առաջ հզոր էր փարավոնը, այնքան մեծ
ու վիրխարի էր նրա բուրգը: Այսպիսով,
բուրգերը անխոս վկաներն են փարավոննե-
րի հրեմնի հզորուրյան և մարդկային տի-
տանական աշխատանքի:

Մաս հարյուր տարվա ընթացքում կա-
ռուցվեցին երեք բուրգեր: Գրանցից ամենա-

Նեղոսը գարարան ժամանակ.

Հեղոսը Քենփուի բուրգը:

հինը Քենփունն է, որը մաս 5000 տարե-
կան է:

Հին եգիպտացիների նարարապետու-
րյունը սերտուն կապված է կրոնի ներ: Եվ բանի որ եգիպտացիներն հավատում
էին, որ փարավոնը մահվանից հետո էլ շա-
ռունակում է ապրել, ապա նրա համար կա-
ռուցում էին այնպիսի հաշմարդություններ
ունեցող դամբարաններ, որ փարավոնը շա-
ռունակությունը ապրել ինչպես երկրի վրա: Այդ
հավատի արդյունքն էր նաև զմուման ար-
քսանի զարգացումը եգիպտոսում և այնքան
շատ դամբարանների կառուցումը Երկրում: Փարավոնի զմուած մարմինը պահպում էր
բուրգում ուկի՞զօծ և շենք սարկոֆագում: Եվ ուզեսի փարավոնին սպասարկողներ
լինեին նաև հանդերձալ կյանքում, ապա
սպանվում, զմուվում և բուրգի մեջ էին
դրվում մի բանի սպուկներ: 1954 թվակա-
նին Քենփուի բուրգի տակ կատարած պե-
ղուսները հայտնաբերեցին մի փակված
զանին, ուտեղ ամեն տեսակ հարմարանք-
ների և զանձերի հետ միասին զտան նաև
չի բանի գետային առագաստանավեր, ո-
րոնցով իր թե փարավոնը հանդերձալ
կյանքում պետք է նեղոսով նավարկե: Ինչնին հասկանալի է, որ բուրգերը ոչ թե
ովորական հուշարձաններ կամ դամբա-
րաններ էին, այլ, բայ եգիպտացիների, փա-

բալոնի հավերժականության համար կառագիւղած պալատներ:

Մեզ հասած եզիդական ձեռագրերը պատմում են, որ փարավոնները, կամ ինչպիս մեծարում էին նրանց՝ «առեի ուղիները», սովորաբար կառուցում էին Երկու հուշարձան, մեկը ուղիւ դամբարան իրենց, մյուտը՝ ուղիւ տաճար Ռա (Առե) աստծո համար:

Փարավոնները իրենց դամբարանները ըսկրսում էին կառուցել զան բարձրանալու ռվագիւցից: Այդ գործը պահանջում էր վիրխարի աշխատանք, Երկար ժամանակ, մեծ ժախս և դատում փարավոնների մտահոգության հիմնական առարկան. չէ որ հիմնում ընկած էր սեփական անձն անմահացնելու գաղափարը:

Խոկ ի՞նչ են ներկայացնում իրենցից բուրգեր: Գրանք հսկայական շափերի հասնող շաբե կառուցներ են: Քարերը շատ խրնամնով տաշված ու սերուեն հազգված են միմյանց, խոկ ներսի շինությունները մեծ չեն: Խնչած հայտնի է բուրգերը կառուցվում էին ստրուկների ձեռի աշխատանքով: Անզամ շաբերը տեղափոխելու համար բանող անասուններ միշ էին օգուազործում:

Հետաքրիւն այն է, թե խնչած էին բարձրացնում այդ շաբեր: Բուրգի կառուցման, հատկապես ֆարերի բարձրացման համար օգուազործում էին հատուկ լծակներ (բլոկ): Բացի դա, պատի բարձրացման նետ միաժամանակ, նրա դրսի կողմը հող լցնելով ստեղծում էին համապատասխան լանջ և այդ թեքության վրայով շաբերը զլուրում դեպի վեր: Նենքի նետ բարձրացնում էր հողարումքը, խոկ բուրգի ավարտումից հետո՝ հեռացվում:

Պատմության մեջ ոչ մի Եւկրում ողջ պետական ուժը երբեք այնպես չի կենացնացել արքունիքի ձեռքում, ինչպես բուրգերի կառուցման ժամանակաշրջանում:

Քեռփսի բազավորության շրջանում փարավոնյան իշխանությունը, դրա նետ նաև ծողովրդի ծանր շահագործումը, հասակ իր

զագարնակետին: Աներեակայելի շարշարանով կառուցված Քեռփսի բուրգը նեաց այդ է վկայում:

Քեռփսի բուրգը Հին աշխարհի ամենամեծ նարարապետական կորողն է, կառուցվել է մեր թվականությունից 2690 տարի առաջ: Սկզբում նրա բարձրությունը եղել է 146 մետր, խոկ ներկայումս 137 մետր է:

Բուրգի բանած տարածությունը հասնում է 54.300 քառակուսի մետրի, նիմֆի կողմից երկարությունը՝ 233 մետրի: Բուրգի ծափալը Երկու միլիոն 521 հազար խորանարդ մետր է: Նրա շուրջը պատելու համար պետք է անցնել մոտ մեկ կիլոմետր:

Այս վիրխարի կորողը մարդկային տիտանական աշխատանքի արդյունք է, ձեռակերտ մի լեռ, որի մասին պատկերացում կազմելու համար բավական է ենչել, որ... բուրգի կառուցման վրա ծախսվել է 2.300.000 ֆար, որոնցից յուրաքանչյուրի միջին բաշր կազմում է 2,5 տոննա: Հաշվածած է, որ այս խիստ բուրգի բաշր հավասար է մոտ վեց միլիոն տոննայի: Խոկ երե փորձենք մտնին տեղափոխել այն, պետք կլինի 240.000 վագոն, այսինքն՝ 4800 գնացք: Եվ երե Գիգայից յուրաքանչյուր ծամին մեկ զանց դուրս գա, ապա անհրաժեշտ կլինի վեց ամիս խան օր ժամանակի:

Բուրգը նայողի վրա ցնցող տպավորություն է բողնում: Այն կերպած է հազարավոր շաբերի խորանարդներից: Այդպահելուն նիմֆով վիրխարի շինությունը թե անելիյան տակ բազած վեր է բարձրանում և աստիճանաբար սեղմում: Երբ նայում են բուրգին, այն մի կողմի վրա եռանկյունի է գծում, որն ըստ եզիդականությունից առելի հարազայրներն են նշանավորում: Չէ որ առելի սահշամունքը եզիդականություն եղել է ամենամեծն ու հարատեր:

Եր ժամանակին Քեռփսի բուրգը Եւեսուպատված էր հարավ-Եզիդական գրանիտով, որը ներկայումս պոկլած է ամբողջապես: Թե՛ բուրգի, և թե նրան կից տաճարներից պոկլած շաբերով են կառուցվել ոչ միայն

մոտիկ նազեր-էլ-Սաման գյուղը, այլև շատ շենքեր նաև Կահիրեռում: Պոկած քարերի տեղը առաջացել են աստիճաններ: Մի բան, որ հնարավոր է դարձնում բուրգի զագարը բարձրանալ նաև դրսի կողմից: Ճիշտ է, դա տեսում է ընդամենք 20 ռոպե, բայց թշեն են իւ ենց ենրարկում այդ վտանգին:

Բուրգի հյուսիս-արևմտյան և հարավային կողմում տարածված է դեղնագույն անապատը, որը նման է անեղու ծովի: Արեփելում՝ մայրաժաղակ Կահիրեն է: Հյուսիս-արևելյան կողմը տարածված է նեղոսի զետարերանը: Քենոփի բուրգից ոչ հեռու գրտնը լին էնքի և Միկերինի բուրգերը: Դիմացը Մեծ Սփինքսն է:

Հին գրողները, մանավանդ հույն պատմիչները գրում են այն մասին, թե մարդկային ինչպիսի աշխատանք են կլանել բուրգերը, և թե ինչպիսի բշվառ վիճակում են ապրել, աշխատել, սնվել ու հսկիչների մրտակների հարվածների տակ տանջվել դրանց կառուցղները:

Հույն պատմիչ Հեռոդորը, որը եգիպտոս է այցելել 5-րդ դարի կեսերին մեր լուսակուրյունից առաջ, հաստատում է, որ բուրգի կառուցումը տևել է մոտ հան տարի: Աշխատանքների եռուն շրջանում, որը համբնել է նեղոսի վարարման հետ և տևել 3 ամիս, օրական աշխատել է հարյուր հազար մարդ: Գրանց երեք ամիսը մեկ փոխել են: Խոկ ինչո՞ւ էր եռուն աշխատանքը կապված նեղոսի վարարման հետ: Բայց եռանումն է, որ քարերը բերվում էին նեղոսի աջ ափին զանվող Մոնքարան կոչվող քարհանքից, որին զետք մոտենում էր վարարման պահին և դրանվ նեշտացնում քարերի տեղափոխությունը:

Բուրգի կառուցումը կլանեց մարդկային անսահման ուժ և աշխատանք, հյուրական վիրխարի բարիքներ, երկիրը հասցեց աղքատության անդունդի եղրին: Եվ բնական է, թե ինչ ցասումով պետք է լցվեին մարդիկ վարավոնի և երա դամբարանի նկատմամբ: Սիա թե ինչու վարավոնի նարտարապետնե-

րն ու հսկիչները դիմում էին ամեն տեսակ հնարքի և խորամանկորյան բուրգի մոտեք հնարավորության սահմաններում զաղտնի սահմելու համար: Բայց ոչինչ չօգնեց: Փարավոնի մարդիկ դեռ հեռու կարողացան բարձրացել բուրգի խորքները և կողոպտել այն: Նորազույն ժամանակների հետազոտությունները պարզեցին, որ փարավոնի գրանիուս դապաղը շարդված է, խոկ ներսում եղած իշերն ու մումիան հափշտակված:

Խոկ ինչ է իշենից ներկայացնում բուրգի ներսը: Եկեք մտովին այցելենք այն: Պատկերացը եք, որ ներկա մոտեքով բարձրանում ենք դեպի զեր: Թունելանման անցքը շատ նեղ է և ստիպված ենք հայլել կոռացած: Խախ մտնում ենք այսպէս կոչված «քազունու սենյակը», որը կարելի է այցելել նաև հակառակ կողմից: Մոտենում ենք մեծ պատկերասրահին, որը 47 մետր երկարություն և մոտ 9 մետր բարձրություն ունի: Այնուհետև զնում ենք «արքայական սենյակը», որի երկարությունը մոտավորապէս 11, խոկ բարձրությունը՝ 10 մետր է: Սենյակը կառուցված է սև գրանիտից: Այդ գրանիտի բլոկներն այնքան մոտ են դրված իշար, որ ոչ մի նեղք չի նշմարվում: Գրանիտն սարեկիքազները և քազավորական սենյակը կողոպտված են եղել դեռ նեռում:

Այսպիսին է մեր օրեր հասած աշխարհի յոր երաշալիքներից մեկը՝ Քենոփի, կամ, ինչպէս հանախ ասում են, Մեծ բուրգը:

Բուրգերի կառուցումը եզիպտական ժողովրդի համար ծանր հետևանքներ ունեցան: Մարդկային հոծ զանգվածները կարվեցին հանրօպուտ աշխատանքից: Պարզվեց, որ երկիրն այլևս չէր կարող դիմանալ այդ ծանր անշանքներին: Եվ բուրգերի կառուցումը դադարեց: Այդ մասին է վկայում Քենոփից հետո իշխող վարավոններից մեկի գրույցը երմապետի հետ:

— Ինձ վրա պարտականություն է ընկնում, — ասաց քրմապետը փարավոնին, — ինչեցնել մեզ, որ յուրաքանչյուր վարավոն այս բարձրանալուց և իր նախորդի բաղու-

մից անմիշապես հետո պետք է մտածի երկու հուշարձան կառուցելու մասին՝ դամբարան իր և տաճար՝ աստվածների համար:

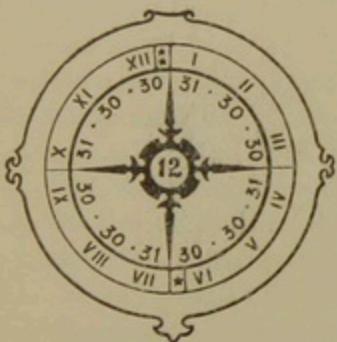
— Միանգամայն ճշմարիտ է, — պատասխանեց փարավոնը, — ես արդեն շատ տնօքամ եմ մտածել դրա մասին, բայց բանի որ փող չունեմ, չեմ շատապում կարգադրություններ անել: Առովիճակ, — շարունակեց նա աշխալով, — երեք ես կառուցեմ, պետք է որևէ հոյակապ բան կառուցեմ, այնպիսի մի բան, որ եզիպատուին ստիպի հիշել ինձ:

— Դու ցանկանում ես բո՞ւզք կառուցել:

— Ո՞չ: Չէ որ աշխարհը չի կարող Քերպի բուզից մեծ բուզք կառուցել և թերեի, Սմոնի տաճարից մեծ տաճար: Իմ բազավո-

ռուրյունը շատ է բույլ այդպիսի վիրխարի գործեր անելու համար...

Քերպի բո՞ւզք... հազարավոր ժամեր պետք է գրահապատեխն փարավոնի մումիան և նրա անդրշիրիմյան պալատը: Սակայն բուրյունը մոտեքը սերունդներից զաղտնի պահելու համար գործադրված նարուարապետական բոլոր հնարքներն ապարդյուն անցան: Եյանքը ցուց տվեց, որ բուրյունի վիրխարի ուրյունը ոչ ըեւ վախիցնում է հնետազա կողոպաղներին, այլ ընդհակառակը, նրանց ինչ-որ բանով գայրակղեցնում, գրավում է: Նրանց մեծուրյունը և խորհրդավորուրյունը ասում էին, թե այդտեղ ինչ-որ բան կա բաժգրած:

Տարվա մեջ լրիվ օրերի ժամակը հավասար է 365-ի: 365-ը առանց մնացորդի բաժանվում է միայն 5-ի և 73-ի վրա: Նշանակում է տարին մասերի՝ ամիսների բաժանելիս, երեք ցանկանում ենք, որ այդ մասերը պարունակեն հավասար բվով օրեր, ապա պետք է բաժանել կամ 5 և կամ 73 մասի: Առաջին դեպքում ամիսները շատ երկար կլինեն, իսկ երկրորդ դեպքում էլ՝ շատ կարեն: Այսինքն երկու դեպքում էլ գործածուրյան համար հարմար չեն լինի: Ուրեմն ամիսները կամ պետք է ունենան ոչ հավասար ժամակականությանը և ամսականությանը:

հավասար, բայց վերջում պետք է լինեն մեացող օրեր: Պատմությանը նայածնի են թե՛ մեկ և թե՛ մյուս տիպի օրացույցեր: Այսպես, նին նայկական օրացույցը պարունակում է 12 ամիս 30-ական օրով և ավելյաց ամիս՝ 5 օրով: Ոչ հավասար մասերի բաժանման դեպքում ունենք նին հոռմանական օրացույցում, որը ուռշ փոփոխուրյուններով այժմ օգտագործվում է աշխարհի բնակչության ննջող մեծամասնուրյան կողմից, թեև այն բառ երկութիւնն պետք է համարել մարդկության պատմուրյանը նայտնի

օրացույցերի վատագույններից մեկը:

Ժամանակակից օրացույցն ոսմի նետեյալ հիմնական թերուրյունները.

1. Ամիսները հավասար ժամակուրյամբ օրեր չեն պարունակում (օրերի թիվը փոփոխվում է 28—31-ի ամիսաններում).

2. Տարվա առաջին և երկրորդ վեց ամիսների տևողուրյունները իրար հավասար չեն (առաջին վեց ամիսը կազմում է 181, երկրորդը՝ 184 օր).

3. Խամսյակները հավասար տևողուրյուններ չեննեն (պարունակում են 90—92 օր).

4. Ամիսները կրում են առաջածների (նունվար, փետրվար, մարտ, մայիս, հունիս) ու բազավոնների (նուլիս, օգոստոս) անուններ, իսկ մի մասն էլ համարներ են, որոնք չեն համապատասխանում տարվա մեջ նրանց ունեցած կարգին (սեպտեմբերը նշանակում է 7-րդ, հոկտեմբերը՝ 8-րդ, նոյեմբեր՝ 9-րդ և դեկտեմբեր՝ 10-րդ).

Հետագայում փարավոնները իրենց անըրշիրիմյան կյանքը ընդհատակ տեղափոխեցին: Ժողովրդի աշխից հեռու պահելու համար հարկ եղավ կառուցել արդեն ստուբերյա դամբարաններ, որոնց մուտքը նույնական փակում էին մեծ զաղանապահությամբ: Ավանդուրյունը պատմում է, որ փարավոնի անգուր հսկիչներն ու զինակիցները մուտքը փակողներին ոշնչացնում էին: Ինչակա դա էլ չօգնեց: Եղան դամբարաններ, որ կողոպտվեցին դեռ վաղ անցյալում, եղան՝ որ հայտնաբերվեցին նոր ժամանակներում: Վերջիններից առավել երեւլին հանդիսացած Բուրանիամոնի դամբարանը Արքաների նովում՝ լուսուրից ոչ հեռու:

Թե՛ բուրգերը, և քե մյուս հուշարձանները մարդկանց զարմանք են պատճառում իրենց շափսերով ու վեհուրյամբ: Առավել ախական են բուրգերը, որոնցում սիմվոլացված է եղիսաբական ամբողջ երկիրը: Նրանք, ասես արքուն հսկում են անապատը և նեղոսը:

Արհամարհելով դարերի ընթացքը, բուրգերն ապրեցին ավելի երկար, քան շատ ժողովուրդներ, քաղաքակրուրյուններ, կրոններ, միանգամայն արդարացնելով արարական ասացվածքը. «բոլորը վախենում են ժամանակից, իսկ ժամանակը էլ բուրգերից»:

(Ծարունակելի)

5. Ամիսները առանց մնացուղի 7-ի վրա չեն բաժանվում. դրա նետակենով դժվարանում է շարարթա օրերի որոշման խնդիրը.

6. Տարվա սկիզբը աստղագիտական հիմնավորում չունի և չի կապված ունենական դեպքի կամ իրադարձության հետ.

7. Տարերվերի հաշվաման համար ուսպես սկիզբ ընդունված է Քրիստոսի «ձննյան» օրը, մի անձնավորուրյուն, որի գոյուրյունը պատմականութեն ներշնչած է:

Սյս թերուրյունները բավականին դժվարացնում են նման օրացույցի գործածուրյունը ժամանակագրական տարբեր հարցեր լուծելիս և մասնավորապես մեծ դժվարուրյուններ են առաջնում ժողովրդական տնտեսուրյան պլանավորման ժամանակ: Այդ պատճառով էլ օրացույցի բարեփոխման հարցը առ այսօտ էլ մշնացել է զիտոնականների ուշադրուրյան կենտրոնում:

Առաջին անգամ այս հարցը միշտզային մասշտարով դրվեց 1923 թվականին. Երբ Ազգերի կիցային կից ստեղծվեց օրացույցի

ուժուրմի կոմիտե: Ավելի ոչ բազմարիվ երկերներում կազմեցին հատուկ հանձնաժողովներ, որոնք պետք է հավաքեին օրացույցի նոր հախազգեր:

Նոր օրացույցի հախազգերի բանակը հասավ մի քանի հարյուրի, սակայն երես հաշվի շառնենք առանձին տարերերյունները, դրանք հիմնականում բաժանվում էին երկու խմբի: Մի խմբում տարին բաժանվում էր 13, մյուտում՝ 12 ամսվա:

13-ամսյա օրացույցում տարին բաղկացած էր 28-ական օր պարունակող 13 ամսից: Ամիսն ուներ չորս լրիվ շաբաթ, այսինքն ամսվա յութանշյուր ամսարձի համապատասխանում էր որոշակի շաբաթվա օր (ժամանակուրապես առաջարկվում էր ամիսներն ըսկրես կիրակիով և վերշանել շաբաթով): Բայց 13.28=364: Մնացուղ մեկ օրը ներազգվում էր զնել տարվա վերջում, այն հաշվի մեջ շմացնել, համարել ոչ աշխատանքային՝ «նոր տարվա օր»: Նահանջ տարիներին նման լրա-

ցուցիչ օր մոցվում էր նույ տարվա մի այլ ամսվա սկզբին:

Նախազծերի մյուս խմբում տարին բաժանվում է 12 ամսվա՝ 4 եռամսյակի: Յուրաքանչյուր եռամսյակի առաջին ամիսը պարունակում է 31 օր, իսկ հաջորդ երկու ամիսները՝ 30-ական օր: Այսակ ամիսները առանց մնացուղի 7-ի վրա չեն բաժանվում, ուստի և բոլոր ամիսների նույն ամսարձերին շաբաթվա միևնույն օրը չի համապատասխանում. սակայն այն նիշտ է ըստ եռամսյակների: Այսպես, եռամսյակի առաջին ամիսն սկսվում է երկուշաբրով և վերշանում է չորեքշաբրով. երկուրդ ամիսն սկսվում է հինգշաբրով և վերշանում ուրարով, իսկ երրորդ ամիսը սկսվում է շաբաթով և վերշանում կիրակիով: Յուրաքանչյուր եռամսյակի պարունակում է 91 օր, տարվա կեսը՝ 182 օր: Հասարակ տարիներին այսակ ևս դեկտեմբերից նետա մտցվում է «նոր տարվա օր» իսկ համանց տարիների երկուրդ լրացուցիչ օրը նույից համապատասխանում է ոչ աշխատան-